

Diyanet İLMİ DERGİ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı

•
Üç Ayda Bir Yayınlanır
•

Cilt: 43 • Sayı: 2 • Nisan - Mayıs - Haziran 2007

KUR'AN-I KERİM NASIL BİR KİTAPTIR, NASIL ANLADILAR, NASIL ANLIYORUZ, NASIL ANLAMALIYIZ?

İsmail CERRAHOĞLU*

Özet:

Kur'an'ı Kerim Allah tarafından insanlığa gönderilmiş, insanın madde ve ruhuna hitabeden ilâhî bir kitaptır. İnsanoğlu için zorlukları kaldırıp kolaylığı getirir, ona ağır yükler yüklemekten hidayet yollarını gösterir. Çünkü Kur'an, insanoğlu için hidayet rehberidir.

Dünya yaşlandıkça Kur'an gençleşecek, zaman ilerledikçe Kur'an'ın hakikatleri daha açık olarak ortaya çıkacaktır. Bizlere düşen görev, bu hakikatleri araştırıp öğrenmektir.

Kur'an körü körüne taklidi sevmez, kendisi üzerinde düşünülmesini ister. Biz onu ne kadar tanırsak, o kadar iyi anlayabiliriz. Bu çalışma Kur'an'ın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamak amacıyla kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, İslâm, Kutsal Kitap.

How is the Qur'an as a Book?

Abstract:

Qur'an is a book, which is sent by God to humanity, it addresses to human's matter and spirit. It decreases difficulties and brings easiness; it shows the right way without any serious difficulties. Because Qur'an is rights way guide for humanity.

As the world gets older, Qur'an will get younger; as the time passes the Qur'an's truth will be seen clearly. Our mission is to learn these truths by searching.

Qur'an doesn't like copying; it wants to think about it. How much we know it, we understand it better.

This study is written as a contribution to provide understanding of Qur'an better.

Key Words: Qur'an, Islam, Holy Scripture

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bugün, bilen de, bilmeyenin de üzerinde konuştuğu, okumadan alim, yazmadan katip olanların bol olduğu bir fikir karmaşası dönemini yaşamaktayız. Bu gibi dönemler günümüzde ve geçmişte olduğu gibi, şüphesiz gelecekte de olacaktır. Dinamik bir akla sahip olan insanoğlunun bulunduğu her yerde bu gibi fikri spekülasyonlar eksik olmayacaktır. Yeter ki bu fikri görüş ve nazariyeleri en iyi bir şekilde kanallıze edebilelim ve bunları yaşantımızda en güzel ve faydalı bir şekilde kullanalım. İşte din dediğimiz sistemin gayesi bu değil midir? Yüce Rabbimiz, insanlar arasından seçtiği Peygamberleri vasıtasıyla gönderdiği ilahi kelamı ile, bu fikir karmaşalarına bir son vererek onların sahiplerini faydalı ve güzel bir yola sevk etmiyor mu?

Şüphesiz ki, bir şeyi anlamada en mühim esas, anlamak istediğimiz şeyi iyi tanımak gerektiğidir. Bir şeyi iyi tanımak için de bazı yan bilgilere ihtiyacımız olacaktır. O halde inananlar için hidayet ve rahmet, inanmayanların hüsrân kaynağı olan mukaddes kitabımız Kur'an'ı nasıl anlayalım? O, nasıl bir kitabdır? Kim tarafından gönderilmiştir? Ve kime gönderilmiştir? Bu suallere verilecek cevaplar, bize meselenin önemini, kudsiyyetini ve büyüklüğünü gösterecektir.

Kur'an-ı Kerîm'in, Yüce ve ilahi makamdan gönderildiği, yine o Yüce Zatın insanlar arasından bizlere örnek olarak seçtiği şerefli insan vasıtasıyla, insanlığa sunulduğu, inananlar tarafından bilinen ve ittifakla kabul edilen bir husustur. Biz bu konu üzerinde durmayacak, sadece onun nasıl bir kitap olduğunu ve onu nasıl anlamaya çalıştığımızı tanıtacağız. Bizler onun ne kadar iyi tanırsak, onu o kadar iyi anlayabileceğimize emin olabiliriz.

O halde hidayet rehberimiz olan olan Kur'an nasıl bir kitaptır? 23 yıla yakın peygamberlik müddeti içinde, Hz. Peygamber'e Cibrail vasıtasıyla ilahi vahiy mahsulü olarak gelen Kur'an-ı Kerîm, çok kısa bir zamanda Allah'ın birliği akidesini yayarak, insanlığı dalmış olduğu bataklıktan kurtarmaya çalışmış ve onlara dünya ve ahiret aleminin saadet yollarını göstermişti. Çok kısa bir zamanda başarılmış ve meyvelerini vermiş olan böyle bir gelişmeye tarihte rastlanamaz. Böyle bir hareketin muharrik unsuru olan Kur'an-ı Kerîm, müslümanlar arasında mukaddes bir kitap olmanın dışında, sadece arap edebiyatının bir şaheseri olmakla da kalmamış, aynı zamanda Hz. Peygamber'in nübüvvet ve risaletini teyid eden büyük bir mucize olmuştur. O, üslûbu, insanlara tesiri, tarihi meselleri, hakikatları açıklaması, telifi, ihtiva ettiği ilimler ve maarif, islah siyaseti, gayba ait haberleri ve daha akla gelebilecek çeşitli yönleriyle bir eşsizlik kazanmıştı. Kur'an'ın bu eşsizliği kendine hasdır ve diğer münzel kitaplarla farklılık gösterir. O, dini muhatablarına kabul ettirmek ve onları tatmin etmek için kolaylıklar bahşer.

derek kısım kısım nazil olmuştur. onun diğer münzel kitaplarla, dil, üslûb ve nakil yönlerinden farklılıklar gösterdiği her ilim sahibinin malumudur.

Belagat ve fesahatın en yüksek mertebeye ulaştığı bir devirde, fesahat ve belagat üstadlarını dehşete düşürecek bir mucize gerekli idi. Bu mucize de bizzat Kur'an-ı Kerim'in kendisi olmuştur. Hiç şüphe yoktur ki, O, arap şiir üstadlarını dehşete düşürmüş, asrındaki ve gelecek asırlardaki belagat sahiplerinin seslerini kesmiştir. Kur'an-ı Kerim'in bu üstünlüğü parlak üslûbundan mıdır? Lafızlarının incelendiğinden midir? Yoksa manaların latif oluşundan mıdır? Kat'i olarak bunların hangisidir? Bunu bilemiyoruz. Bildiğimiz bir şeyi varsa, o da Arap dilini bilen herkesi dehşete düşürmüş olmasıdır.

Kur'an-ı Kerim, garib haberleri, işaret ve istiârelerindeki sırları ile, hem yüksek tabakaya hem de halk tabakasına tesir etmiştir. Bütün bu yönleriyle Kur'an müthiş ve üstünlüğünün delili açıktır. Çünkü O, Yüce Allah'ın Kelâmıdır. Mahlûkun sözleri asla onu taklid etmeye muktedir olamaz ve olamayacaktır da. Zaten Kur'an-ı Kerim'in insanlığı âciz bırakan yönü, ona benzer veya ona yakın bir eserin meydana getirilememesinde aranılmalıdır. Bu husus, Yüce Allah tarafından o derece kesinlikle belirtilmiştir ki, aksinin vârid olması mümkün değildir. Bizzat Kur'an'ın kendisi, bütün insanlar ve cinler bir araya gelip çalışsalar, kendine benzer bir eser meydana getirmekte âciz kalacaklarını söyler ve meydan okumasını tedrici bir surette şiddetlendirerek kendisindeki lere benzer tek bir sûre bile meydana geirilmeyeceğini iddia eder. İsrâ sûresinin 88. âyetinde, Kur'an'ın bir benzeri yapılması istenirken, Bakara sûresinin 23-24. âyetlerinde tek bir sûreye kadar düşürülmüş olması, mahlûkun Hâlık karşısındaki aczini ifade-den başka bir şey olamaz. Bu tehdidi (meydan okuma) âyetleri, insan oğlunun Kur'an ile muâraza etme kapısını kapamış ve insanların Kur'an karşısında kat'i olarak mağlubiyetlerini tescil etmiştir. Allah Kelâmı olan bu "Ebedi Mucize" yi taklit etme kabiliyeti, hiçbir beşere verilmemiştir. Yüksek dağ tepelerinden kopan seller gibi, önüne gelen her engeli silip süpüren, gönülleri ve akılları fetheden Kur'an-ı Kerim, parlak üslûbu, lafızlarının inceliği, manalarının çekici güzelliği, prensiplerinin yüceliği, lâtif meselleri, edebî sanaatlardaki sırları ile herkese tesir etmiş, insanlığı hayret ve dehşet içerisinde bırakmıştı.

Kur'an-ı Kerim'i, bütün mucizelerin üzerine çıkaran en seçkin vasıf, onun, arap harflerinin bir araya gelmesinden başka bir şey olmayan fasıllar mecmuası oluşudur. Bu harflerin yan yana getirilişi, insan fiillerinin en kolayı zannedilirse de, ondaki terkipler yüceliklerin fevkine ulaşmıştır. Kendi aralarında zayıf, kimsesiz ve yetim saydıkları Hz. Peygamber'in üstünlüğü, onbinlerce kişi tarafından desteklenen edip kimseleri neden ve

niçin âciz bıraktı? Arap edebiyatının en parlak devri olan bu ilk peygamberlik günlerinde araplar, aralarında birinin san'at ve ilimde üstünlük gösterdiğini gördüklerinde, bütün kuvvet ve gayretleriyle, onunla yarışmaya ve ondan daha üstününü meydana getirmeye çalışırlardı. Halbuki Kur'an onların san'atını gölgede bıraktığına göre, niçin onlar Kur'an'la yarışmaya, onunla muazara etmeye koyulmadılar? Onun belâgatındaki üstünlüğe muhalefet etmediler? Acaba bu hal, aralarında bu san'atı ifâ edecek sanatkârların yokluğundan mı ileri gelmekteydi? Bu soruya müspet cevap veremeyeceğiz. Çünkü Hicâz toprağı, fesâhat ve belâgat üstadlarını yetiştirmekle ün kazanmıştı. Sonra Hz. Peygamber ümmi ve tek idi. Onlar ise binlerle idiler. Acaba niçin onlar, onun aynını yapmaya teşebbüs etmeyip, kalemle mücadele etmediler de, kılıçla mukabelede bulundular?

Çölün yetiştirdiği ve Benu Sa'd kabilesinde çocukluğunu geçiren **"Sen bundan evvel hiç bir kitap okur değildin. Elinle de yazmadın"** (Ankebût sûresi 48) âyetinin muna tabı olan, okuma yazma bilmeyen (ümme) Hz. Muhammed, Ummu'l-Kurâ (Mekke) de âlemi ıslaha kalkıştı ve ömrünü, kendisinin ilâhî bir vazife ile gelişini kabul etmeyen insanlarla, kavimlerle mücadele ile geçirdi, herkesi âciz bırakan ve dehşete düşüren bir kitapla geldi. Bu kitap, gizli bir belâgat ve ikna edici delillerle gelmiş, ilim ve felsefe alanına girmiş, tıp, tabiat, arz ve semanın oluş kanunlarının sırlarından bahsetmiştir. Yine onda, eski asırların ve geçmiş milletlerin tarihleri bahis konusu edilmektedir. Zamanın ilim, fen ve edebi sanatlarından hiç birine vâkıf olmayan bir zattan, her yönü ile mükemmel bir eserin zuhûru, elbette bir mucizedir. Şüphesiz Kur'an-ı Kerîm'de, ilim adamlarını, feylesofları ve fakihleri âciz bırakan yönler mevcuttur. İnsanların inancını, ibadetlerini, ahlâklarını ıslâh edip kardeşliği tesis, adaleti tevzi etmesi, mâlî işleri ıslah, kadına şahsiyyet kazandırması, akıl ve fikirleri hürriyete kavuşturması, hidayete sevk etme gayesine uygun olarak, tabiat ilimlerini kendine konu yapması, mâzî, hal ve istikbâl âit gayb haberleri, bizzat Peygamber tarafından bile Kur'an'ın tebdil edilmemesi ve **"Ben ancak bana vahyolunana uyarım"** (Yunus 15) demesi gibi husuların "ümme" bir kimseden zuhûr etmesi, mucizeden başka ne olabilir?

İşte bu hakikat karşısında, Velid, Lebîd, A'sa ve Ka'b b. Züheyr gibi belâgat üstadları, Kur'an'ı her yönü ile takdir etmişler, kendilerini sihirleyen bu üslûb karşısında "yedi askı" adıyla Ka'benin duvarlarına asılan İmreu'l-Kays, Tarafa b. Abd, Ka'b b. Züheyr, Amr b. Kulsûm gibi burcuna erişilmeyen şâirlerin şiirleri, Kur'an'la mukayese edildiğinde, kuvvetli elektrik ampulleri karşısında duran mum ışığı musabesinde kalmış ve utanma duygusu ile yerlerinden indirilmişti. Kur'an büyük küçük ayırt etmeksizin her yaştaki insanlara kendini dinletmesini bilmiş, onlara imanı aşılarmıştı. Gönüllere hoş gelen üslûbu sayesinde, en büyük düşmanları bile onu dinlemekten kendilerini alıkoya-

mamışlardı. el-Velid b. el-Mugire, Ahnes b. Kays, Ebu Cehl b. Hişâm gibi Kureyş ileri gelenleri , Kur'an'ı dinlememek için birbirlerine söz vermiş olmalarına rağmen, geceleri gizli gizli Kur'an dinlemeye teşebbüs etmeleri, Hz. Peygamber yok etmek kastı ile harekete geçen Ömer b. el-Hattab'ın müslüman oluşu, "en-Necm" sûresinin son kısmındaki **"Allah'a secde ediniz ve O'na kulluk ediniz"** âyetleri, Hz. Peygamber tarafından mümin ve müşriklerin bulunduğu bir toplulukta okununca, müslümanlarla birlikte müşrikler de yere secdeye kapanmışlar, yere secde yapmayı gururuna yediremeyen Ümmeye b. Halef, yerden bir avuç toprak alarak, onu alnına götürmesi (Sahihu'l-Buhâri, Mısır 1345, VI. 177), Hz. Peygamber'i giriştiği teşebbüsten vazgeçirmek için nasihatla bulunan Utbe b. Rebia'ya cevap mahiyetinde okunan "Fussilet" sûresinin ilk âyetleri, Utbe'yi dehşet ve hayrette bırakmış ve kendisini bekleyenlere "Ondan öyle şeyler işittim ki, ömrümde benzerini işitmiş değilim. Bu sözler ne şiir, ne sihir ne de kehânetir. Bunlardan hiç birine benzetmemektedir. Ey Kureyşliler, bana kulak verin ve beni dinleyin , onu kendi haline bırakmanızı tavsiye ederim . Eğer o, muvaffak olamazsa, Arabistan onu mahveder. Eğer muvaffak olursa, onun zaferi, sizin de zaferiniz demektir" (İbn Hişâm,) es-Siretu'n-Nebeviyye, Mısır 1375/1955, I. 294). demesi, Kur'an'ın cezbedici füsûnkâr üslûbu değil de nedir ? Bu konuda misaller çoğaltılabilir.

Kur'an-ı Kerîm'de, gönüllere nefret vermeden bazı işler tekrar edilmekte, bu tekrarlar sıkıcı olmaktan ziyade birbirlerini tamamlamakta ve ikmâl etmektedir. Korkutma ve müjde gibi hususlar bazen açık, bazen kapalı bazen veciz, bazen de emsallerle anlatılmış, genel olarak her müjdenin arkasından bir tehdid ve her tehdidin arkasından bir müjde gelmektedir. O, garip haberleri, işaret ve istiarelerindeki sırlarıyla milletlere tesir ettiği gibi, her tabakadan olan fertlere de aynı derecede tesiri olmuştur.

Kur'an-ı Kerîm, hangi yönden incelenirse incelensin, insanoğlunun onun gibi bir eser meydana getiremeyeceği isbatlanmış ve her yönden üstünlüğü kendini göstermiştir. Bu hakikate rağmen, tarihte bazı cüretkârlar ortaya çıkıp, Kur'an'a nazire yapmak istemişlerse de, bunların gayretleri aczlerini itiraf etmekten daha ileri gidememiştir. en-Nakkaş'ın nakletiğine göre, arap feylesofu el-Kindi'ye dostları, ey hakîm, bizi Kur'an'a benzer bir şey yap derler. O da arkadaşlarına, onun bazı kısımlarına benzer bir şey yapabileceğini söyler. Uzun müddet bir yere çekilir ve çalışır. Sonra arkadaşlarının yanına gelerek, onlara "Allah'a yemin ederim ki, ben ona benzer birşey yapmaya muktedir olmadım. Hiç kimse de buna kâdir olamaz. Mushafı açtım, karşıma el-Mâide sûresi çıktı. İlk âyetinde yüce Allah ahde vefa ile başlayıp, ahidlerini bozmaktan nahyetmekte, genel olarak helal kılmakta, sonra istisnadan sonra bir istisnayı istisna etmektedir. Daha sonrada kudret ve hikmetini bildirmektedir. Bunların hepsi iki satırda anlatılmak-

tadır. Böylesine geniş bir ifadeyi iki satıra hiç kimse sığdıramaz. Bu geniş ifadenin anlatılabilmesi için ciltlerle eserin yazılması gerekir. (Tefsiru'l-Kurtubi, VI. 31-32) demekle aczini itiraf etmiştir.

Şüphesiz Kur'an-ı Kerîm'in muhatapları akıl ve fikir sahipleridir. O, insanı yaratılandan yaratana, eserden müessire ulaştırır. Kendisi üzerinde düşünülmesini ister. Kendisi üzerinde düşünmeyenleri zemmeder. Körükörüne taklidi sevmez. İnsanın madde ve ruhuna hitabeder. Zorlukları kaldırıp kolaylıklar murad eder. İnsanlığa çok ağır yükler yüklemeyen, hidayet yollarını gösterir. Ve insanoğlunun her iki âlem için hidayet ve saâdet rehberi olur. Gönüllere hoş gelen, müşahade ve tefekküre davet eden, insanın madde ve ruhuna hitab eden uslûbu, fasihliğin bütün şartlarını cemetmiş lafızlarının fasahatı, maksada zarar vermeksizin i'câzın en yüksek mertebesine ulaşması, sözlerinin yerli yerinde oluşu, takrarların usandırmayışı, çok güzel âyet sonları (fasılalar) ve tabi'i seccileri, zaman ve mekanın gizlilikleri içinde kalmış gayba âit haberleri, ancak sonradan yapılmış hassas âletler ve laboratuvarlar yardımıyla akılların ulaşabileceği ilmî sırlar, kânun koyma ilminde diğer münzel kitaplarda bulunanların fevkinde hakim kanunları, fert ve cemiyet ahlâkını güzelleştiren ve âileyi ıslah eden âhlak kâideleri, birçok yönere tahammülü ve birçok manalara teşâbuh kuvveti, tatlı ibret verici kıssalarıyla geçmiş asırların tarihini aydınlatması, mebd ve mead hususundaki bilgiler, sulh ve harp sanatları yolundaki askerî tâlimatı, devletler arası hukuk prensipleri, bâtil ve hurafelerden sâlim ve bünyesinin diğer eserlerden farklı oluşu, tabii güzelliklerine ilâveten bedii güzellikleri, mücerred müşahhas zihinde gâib olanı önünde hazır yapan meseleleri, güzel hitabları, müstesna ikna sistemi, delillerin kuvveti, mantığının üstünlüğü, insanlığa heriki âlemin saâdetini temin eden esasları ile Kur'an-ı Kerîm, hangi zaman ve mekanda okunursa okunsun, O daima ebedi bir mu'cize olarak taptaze önümüzde duracaktır. Dünya yaşlandıkça, Kur'an gençleşecek, zaman ilerledikçe, Kur'an'ın hakikatleri daha açık olarak ortaya çıkacaktır.

İnsan tabiatına uygun olan bu esaslar sebebiyle Kur'an-ı Kerîm 23 seneye yakın bir zaman süresi içinde, çok kısa bir zamanda insanların büyük bir kısmını saplanmış oldukları dalâlet bataklığından kurtarmış, onları, diğerleri için takip edilmesi gereken bir örnek (numune-i imtisâl) haline getirmiştir. Acaba bu ilk müslümanlar Kur'an'ı nasıl anladılarda, fikirlerinde ve yaşayışlarında böyle ani bir değişiklik oldu? Velid, Lebid, A'sa, ve Ka'b b. Züheyr gibi belagat üstadlarını pes ettiren; Kureyş ileri gelenlerini gizli gizli kendini dinletmeye zorlayan; Umeyye b. Halef'e yerden bir avuç toprak alarak alnına götürten, Utbe b. Rebia'yı hayret ve dehşette bırakan onun cezbedici füsunkâr uslûbu değil de nedir? Yemen'deki Devs kabilesinin şâiri ve ileri gelen önderlerinden

et-Tufeyl b. Amr, Mekke'ye geldiğinde, Kureyşliler ona : "Ey Tufeyl, memleketimize geldin, Muhammedi dinleyenler bizden ayrılıyor, cemaatımız dağılıyor, işlerimiz dar-
ma dağınık oluyor. Onun gözleri sanki bir sihir gibi kişiyi babasından, kardeşinden ve
eşinden ayırıyor. Senden ve kavminden de korkarız. Dikkatli olun, sakın ondan bir şey
dinlemeyin, demişlerdi." Et-Tufeyl bu sözlere öyle inandırılmıştı ki, Kabeye her gidi-
şinde, Muhammedi orada görse, ondan birşeyler duyup işitmek ve onun büyüüne
uğramaktan kurtulmak için kulaklarına bir şeyler tıkardı. Bir gün kendi kendine, ben ne
kadar batıl itikadlı bir adamım, Muhammed'in söylediklerini işitmekle bana ne fenalık
gelebilir? Eğer söylediklerinin bir kıymeti varsa, bu değeri takdir edecek bir akla sahi-
bim, diyerek, kulaklarını açtı, Kur'an'ı dinledi ve hemen İslamiyeti kabul ederek, kabi-
lesi arasında ilk müslüman mürşidi olma şerefi kazandı. (İbn Hişam, es-Seretu'n-Ne-
beviy'ye, I.382). Bazen de Kur'an'ın tek bir âyeti, devrindeki insanları cezbetmeye kâ-
fi gelmiştir. Farazdak'ın amcası diye tanınan es-Sa'sa'a, Hz. Peygamber'den (Zelzele
7-8) âyetlerini işince, bu bana kâfidir, demiş ve daha fazla bir şey dinlemek istememiş-
tir. (Tef. Kurtubî, XX. 153).

Kur'an-ı Kerîm, başlangıçta verdiği ruhla, muhatabı olan bedevileri ince bir anlayış
zevkine ulaştırmıştır. Buna âit güzel bir misali bize el-Esma'i (Ö. 216/831) vermekte-
dir : "Bir gün bedevi (köylü) bir Arab kızından işittiğim bir şiirin fesahatı karşısında,
onu takdir makamında, helak olasıca ne kadar da fasih söylüyorsun? dediğimde bana,
yazıklar olsun sana, söylediğim şu şiir, Yüce Allah'ın" **Musa'nın anasına, onu emzir,**
ona âit bir tehlike gelince denize bırak, korkma, kederlenme çünkü biz onu yine sana
döndüreceğiz, diye vahyettik" (el-Kasas 7) âyeti karşısında fasih sayılabilir mi?" Bu
âyet iki nehiy ve iki müjdeyi toplamaktadır. (Tef. Kurtubî, XIII.252) demiş ve el-Es-
ma'i gibi bir zâtı mahcûb etmişti. İşte size basit bir bedevi kızının Kur'an-ı Kerîm'i an-
layışı...

Başlangıçta araplar, Hz. Peygamber'i bir meczûb, bir şâir ve bir kâhin gibi telakki
etmişlerdi. Bu hususlar, bizzat Kur'an tarafından reddedildiği gibi, zamanda bunun
böyle olmadığı isbat etmiştir. Çok geçmeden onun, ilâhi bir kaynaktan geldiğini, onun
bir mucize olduğunu ve insanoğlunun onun gibi tesir icra edecek bir eser meydana ge-
tiremeyeceğine inanmışlardı. Mucize ve nübüvette delili olan Kur'an-ı Kerîm'i üslûb
yüceliğini ve eşsizliğini, Arap dilini bilen herkes takdir edebiliyordu. Yalancı peygam-
berlerin ortaya attıkları seçili sözlerin, Kur'an'la mukayese edilemeyecek kadar basit ve
bayağı olduğunu araplar derhal anlayabiliyorlardı. Mesela, Talha en-Nemeri, Yema-
me'ye gelip yalancı peygamber Müseylime ile konuştuktan sonra "Şehadet ederim ki
sen muhakkak yalancısı Muhammed ise doğrudur." Fakat Rabia kabilesinin yalancısı

bana Mudar'ın doğrusundan daha muhabbetlidir" (Mustafa Sadık er-Râfi'i, İ'câzu'l-Kur'an, s. 195) demek suretiyle yukarıdaki görüşümüzü teyid etmektedir.

İlk müslümanlar, Kur'an'ı mukaddes bir kitab olarak kabul etmişler, nefislerini ona teslim edip, talimlerini, hükümlerini dahili ve harici siyasetlerini, cemiyet işlerini ona terketmişlerdir. Onlar, asırlardan beri aralarında kökleşmiş olan câhili âdetlerin fena olanlarını söküp atacak ve sosyal hayat kanunlarını koyacak olan Kur'an'a tam bir güvenle sarılmışlardı. İlk müslümanların elinde ondan başka bir kitab da yoktu. Onun ihtiva ettiği hükümler, kıssalar ve kendisinde mevcûd olan üslûb, onları hayrette bırakıyordu. Onları bu derece hayrette bırakan bir kitabı okumak ve hükümlerini anlamak, onlar için en büyük gaye olacaktı. Kur'an, ilk devirdeki bu müslümanların, dini ve dünyevi işlerine tesir ederek onu iyi anlamaya sevketti. Elllerinde Kur'an oldukça başka bir şeye ihtiyaç duymadılar. Hayatın, karşılıklarına çıkardığı zorlukları, Kur'an'la halletmeye çalışırlardı. Onlar Kur'an ve Hz. Peygamber'in emirlerine derhal inkiyad ediyorlardı. Mesela, Enes b. Mâlik'ten rivâyet edilen bir haberde "Şarabın haram kılınmasından önce ben, Ebû Talha, fulan ve fulana şarab veriyordum. Bir adam geldi, size haber ulaşmadı mı? dedi. Onlar, da ne haberi diye sorduklarında, şarab haram kılındı dedi. Onlar da Ey Enes şu testidekini dök dediler ve bu adamın haberinden sonra ne şarab istediler ve ne de ona avdet ettiler." (Sahihu'l-Buhari, VI, 67) demektir. Sahabe Kur'an'ı okuyor ve onun muhtevasını iyi öğrenmek istiyordu. Abdullah b. Ömer (Ö. 73/ 692) Bakara sûresini öğrenmek için bu sûre üzerinde sekiz sene durduğunu söylemektedir. (İbn Teymiye, Mukaddime fi Usûli't-Tefsir, Dımaşk 1358, s. 5, Tenviru'l-Havâlik, I.209). Ebû Abdırrahman es-Sülemi : " Osman, İbn Mes'ud ve diğerleri, Hz. Peygamberden on âyeti ilim ve amel bakımından öğrenmedikçe diğerlerine geçmiyorlardı (Mukaddime fi usûli't-Tefsir, s.5) demektir.

İşte ilk müslümanlar, bu şekilde hareket ederek birliği muhafaza ettiler. Akide meselelerinde tefrikaya düşmediler. İlk günlerde, Allah'ın kitabında, nefsanîyet oyunlarının tesiri olmadı. Kur'an, ölü gönülleri canlandırmak olan asıl gayesini, İslâm'ın ilk devirlerinde en güzel şekilde tahakkuk ettirmişti. Cehaletten ileri gelen sapıklıklarını, cehaletlerini gidermek suretiyle ortadan kaldırmıştı. Kur'an'ın bir emri veya nehyi kâfi gelmiş kalbleri ölü olan bu insanlara hayat ve neşe vermişti. Kur'an dâima kendinin izah edilmesini ve açıklamasını isteyerek, cemiyet ve fert hayatı içinde uygulanmak ve yaşamak istediğini ifade etmiştir.

Râşid halifeler devrinden itibaren, fethedilen ülkelerin halkıyla birarada yaşamaya mecbur kalan ve basit ihtiyaçların sınırları içinde kalmaktan kurtulmaya çalışan müslümanların ihtiyaçlarında da bazı değişiklikler olmuştu. Gerek İslâmiyete yeni giren un-

surları, gerekse müslüman olmayanları bir idâre altında toplamak ve onları iyi idare etmek icâp etmişti. İşte bütün bu hususlar için Kur'an-ı Kerîm, ilk merci oluyor, yeni nizamlar ihdâs etmek için fakihler ve müfessirler ona sarılıyorlardı. İslâm devletinin sınırları çok genişliğinden dinin mensei olan Hicâzdan diğer ülkelere bazı imkansızlıklardan dolayı, dini haberler pek ulaşmıyor, çeşitli ve birbirine zıt unsurların kültür ve medeniyetlerinin tesiriyle şahsi görüşler rol oynamaya başlıyordu. Bu görüş sahipleri aynı ırk, aynı kültür, aynı örf âdetleri ihtiva eden bir cemiyet içinde yetişmediklerinden, görüşlerinin neticesi de değişik oluyordu. Artık bundan sonra, İslâm'ın birliğini bozan ayrılık ve tefrikaların, fikri ve siyâsi hareketlerin başladığını görürüz. Her şeyden evvel müslüman bir idare altında yaşadıklarını unutmayan bu ayrılık hareketlerinin sahipleri, kendi görüşlerinin doğruluğunu isbat edebilmek için birbirleriyle mücadeleye başladılar. Elleri Kur'an'a kadar uzandı. Onda görüşlerini teyid edecek delilleri aramaya koyuldular. İşlerine gelenleri aldılar, işlerine yaramayan âyetleri, kendi fikirlerine uygun gelecek şekilde te'vil ettiler.

İşte bu anlardan itibaren, Kur'an-ı Kerîm'in kendisinde değil, tesfirinde bazı tehlikeler görmeye başladı. Kur'an'daki kapalı bazı âyetleri, isrâiliyat dediğimiz, kitap ehlinen alınan garip rivâyetlerle açıklamaya koyuldular. Onları Kur'an tefsirine sokmakta beis görmediler. Kur'an-ı Kerîm, ittiba edilmesi lâzım gelen bir kitab iken onlar Kur'an'ı kendi fikirlerine tâbi kıldılar. O, hâkim olmâsı lâzım gelirken, onu mahkûm derecesine indirdiler. Kur'an'ın etrafında dolaşan bu gibi hareketler, kalın bir toz tabakası misali, onun irşâd ve hidayet nurunu örtmeye çalıştı. Ne kötü bir tesâdüf ki, İslâm'ın birliğini sarsan bu gibi hareketler, İslâm'ın tedvin devrine tesâdüf etmektedir. Bu bakımdan, tedvin edilen ilk eserlere dahi bazı bâtil fikirlerin girmiş olduğunu görüyoruz. Fikren zayıflayan ve siyaset yönünden dağılmaya başlayan İslâm dünyasında müslümanlar, tedvin edilen eserlerdeki bu gibi görüşleri düşünmeksizin ve onları tahlil etmeksizin kabullendiler. Artık İslâm fikir dünyasında bir donma ve duraklama devrinin başladığını müşahade etmekteyiz. Kitaplar taklid ediliyor ve o kitaplar müslümanlar arasında hakem rolü oynuyordu. Fayda ile zararı, hâk ile bâtili ayırt etmeksizin onlara sarılıyor ve onlardan herhangi bir şeyin inkarı, Kur'an'ı inkâr gibi addediliyordu. Sözün kısası koyu bir taklidsizlik İslâm âlemini sarmış bulunuyordu.

İslâm'ın birliğini sarsan bu gibi hareketler, zamanımıza kadar gelmiş, her zaman ve her yerde, fikir hayatını ifsad ederek, bazen sebeblere tevessül edilmeyen kuru bir tevekkül, bazen de dünyadan elini çekmek gibi bir zühde bürünmüştür. Diğer dinlere mensûb olanlar, ilim ve teknik yönünden ilerleyip, zenginleşirken müslümanlar fakirleşmişlerdir. Onlar kuvvetlenirken bizler zayıflamış, bir zamanlar bize muhtaç olanlara, bu gün biz el

açmak durumuna düşmüşüz. Bizler için ne kadar acı bir hakikat. Yarattığı her şeyi insan-
noğluna musahhar kılan Yüce Allah'ın bu nimetlerinden en fazla istifade etmek, biz
müslümanların hakkı değil midir? Yoksa kendimizi bu nimetlerden müstağni mi addedi-
yoruz? İşte bu durgunluk ve donukluk zamanımıza kadar gelmiş, bugünün müslümanla-
rı da durgunluktan kurtulamamış ve kurtulma gayreti de göstermemektedirler.

Günümüz müslümanlarının zihinleri, akide ve amellerini ifsâd edici fikirlerle o ka-
dar dolmuş ki, helâl olan nedir, haram olan nedir, bunları dahi bilmeyecek duruma gel-
miştir. Falancının kitabında helâl ve haram şu şekildedir, falan âyeti şöyle manalandı-
rılmıştır, şeklindeki görüşlerimiz bugünün müslümanını doğrudan doğruya Kur'an'la
temas etme zevkinden mahrûm bırakmaktadır. Bugünün müslümanlarının Kur'an hak-
kındaki tasavvuru da başkadır. Rehberi olması gereken Kur'an'ın asıl hedefinin dünya-
nın ve âhiretin saadet yollarını göstermek olduğunu düşünmemekte ve onun prensible-
rini yaşayışında uygulayamamaktadır. Halbuki zamanın gerçek icablarına pek mükem-
mel uyma kabiliyetine sâhip olan dinimiz, bu gün vazifesini tamamlamış, modası geç-
miş bir görüş olarak tanıtılmak istenmektedir. Halbuki dinin esaslarından uzaklaşıldığı
taktirde, hurafelerin, batıl fikirlerin kök salacağı tabiidir. Bu sosyolojik kâideye göre,
İslâm dünyasında hurafeler kök salmış, vicdanı hasta bir zümre türemiştir. Bunlar ge-
rek bilgisizliklerinden ve gerekse maksatlı hareketlerinden dolayı İslâm dinini gerilik
unsuru olarak tanıtmaya çalışmışlardır.

İslâmiyetin başlangıcından beri, bazı kimseler ve gruplar hile ile İslâm'ı yıkmak is-
temişler ve bu işte, kendilerine göre en sağlam yol olarak da Kur'an-ı Kerîm'i kendi
hevâ ve heveslerine göre gelişi güzel te'vil etmeyi hattâ onu tahrif etmeyi uygun bul-
muşlardır. Geçmiş asırlarda olduğu gibi, asrımızda da İslama ve Kur'an'a saldıranlar
eksik değildir. Bu gün Kur'an-ı Kerîm "bir çöl nizamı"ı Hz. Peygamberi "bir çöl bede-
visi" olarak ilân etmeye çalışanların iddiaları, 1400 sene evvel müşrik araplar tarafın-
dan ileri sürülenlerden farklı değildir.

Dün oduğu gibi, bu gün de, gelecekte de İslâm'ı, Kur'an'ı yok etmek ve onun yüce
Peygamberlerin değerini hiçe indirmek istemeyenler elbette olacaktır. Kendi eserlerini
ve kendi yaptıkları nizamları, üstün görenler bulunacaktır. Şu bir hakikattir ki, İslâm
dini, geçmişte olduğu gibi, günümüzde de kendisine yönelen yıkıcı faaliyetlerden uzak
kalamamıştır.

İslâm'ı yok etmeye yönelik faaliyetlerinin başarısızlıkla sonuçlanacağını, aksi tesir
yapacağını, bu hareket içerisinde bulunanlar bilmiyor değillerdi. Bundan dolayıdır ki,
İslâm'ı tesirsiz bırakmanın yolunu, İslâmi anlayışı değiştirmek, yani İslâmi yaşayışı, za-
mana göre değişebilen bir uydu mertebesine indirmekte buldular. Bunun üzerine, önce-

Kur'an üzerinde çalışmaya koyuldular. Kur'an'ı plastik bir madde gibi istedikleri şekillere sokmaya çalıştılar. İnsanlar arasında şüphe ve fitne sokacak şekilde te'villere giriştiler. Te'villerinin tutunabilmesi için de, geçmişteki İslâm âlimlerin yobaz, din sömürücüsü, geri kafalı, câhil... v.s. gibi kötü sıfatlarla vasfederek ve onları boy hedefi yaparak iftiralarda bulundular. Ayetleri açıklarken, bu konuda Hz. Peygamber'in ve Selefin bir görüşü olup olmadığını araştırma zahmetine katlanmadılar.

İslâm ve Kur'an'ı hedef alan "ilhâd" hareketlerinin en korkuncu Kur'an-ı Kerîm arkasına saklanarak, onu asıl mecrasından saptıracak olan ilhadî izâh tarzlarıdır. Bu faaliyetler geçmişte sapık fırkalar tarafından icra edebilmekteydi. Bugün ise bunlar İslâm'ı Batıların kaynaklarından öğrenen kendi insanlarımız tarafından ifâ edebilmektedir. Kur'an'ın ve onun âyetlerini geliş güzel te'vil hattâ tahrif ederek takip edilen yol, onlarca Kur'an'ı, mecrasından saptırmada en cazip yol olarak görünmektedir.

Biz bu kısa ve özlü ifadelerimizle, sözlerden ibâret bir ayna imâl etmeye çalıştık. Cam ve kimyevi maddelerden meydana gelen maddi aynada, insan, maddi durumunu görüp seyredebilir. Bizim sözlerle teşkil ettiğimiz manevî aynada ise, insanın kendi fikiriyatını, düşüncesini, imanını ve imansızlığını, yaşadığı toplumun durumunu herhalde bir nebze görebileceği kanaatindeyiz.

Buraya kadar, Kur'an-ı Kerîm'in nasıl bir kitab olduğunu, selefin ve günümüz insanının onu nasıl anladığını hülâsa etmeye çalıştık. Şimdi de, onu nasıl anlamalıyız? sorusuna cevap aramaya gayret edeceğiz.

İlahî makamdan insanlığa, dünya ve âhiret saadetine yollarını göstermek için gönderilen Kur'an-ı Kerîm, indirildiği andan itibaren, özellikle inananlar tarafından anlaşılma ve yorulmlanmaya çalışmıştır. Şu ana kadar herkes, ilmî ve fikrî seviyesi nisbetinde, onun sunduğu gerçeklerden payına düşeni almış ve bundan sonrada, onu anlama ve açıklama gayreti içinde olanlar bulunacak, onlar da anlayış güçleri ölçüsünde, ondan, nasiblerini almaya devam edeceklerdir.

Burada şunu da belirtelim ki, Hz. Peygamberden sonra, Kur'an'ı anlama ve açıklama işi, hiç bir zaman herhangi bir kişinin veya grubun inhisarına verilmemiştir. Fakat ne hazindir ki, Kur'an'ı anlama cehd ve gayretini gösteren bazı kimseler, bazen şahsi kanaat ve düşüncelerini ön plâna çıkarmışlar, bazen de metod açısından gösterdikleri tutarsızlıklarla Kur'an-ı Kerîm'e, kendi doğrularını (önyargılarını) tasdik ettirmekten geri durmamışlardır. Bu şekildeki Kur'an'a yaklaşımlar, bütün birimleriyle bir bütün olan Kur'an'ın bütünlüğüne gölge düşürmüş ve onun zaman zaman hatalı tefsirlerine yol açmıştır. Bunların hepsini günümüzde de görmek mümkündür. Aslında, Kur'an-ı

Kerîm'i kendi bütünlüğü ve fikir sistemi içinde anlama esası en önemli husus olmasına rağmen, geçmişten günümüze kadar, bu esasın uygulamada ihmal edildiği görülmüştür.

Kur'an'ın kim tarafından, kime gönderildiği unutulmayacağı gibi, onun insanların alıştıkları ve dâima kullandıkları telif eserlerden tamamen farklı bir yapıda olduğu da unutulmamalıdır. Onda konular, belirli bölümler, ana başlıklar ve alt başlıklar tertibinde işlenmez. Yer yer siyâk-sibâk çerçevelerinde belirli konular, müstakil gibi ele alınmış görünseler de, her siyâk-sibâk çerçevesi yine de, onun diğer pasajlar ile bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak, irtibatlıdır. Çünkü, değil bir âyet grubu bazen bir terkip bile birkaç hedef gözetebilmektedir. Bundan dolayı belirli bir Kur'an biriminin sadece bir konuya munhasır kılınması çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Kur'an'ın bütün âyetleri veya terkipleri, bulundukları mana çerçevesinde, üzerine düşeni yaparken, bütün bir Kur'an manzumesi içindeki, diğer Kur'an birimleri ile olan ilişkilerini de devam ettirirler. Bu sebeple Kur'an, her bir azası mükemmel bir şekilde çalışan bir makine bir fabrika gibi bir bütün oluşturur. O halde Kur'an her türlü ön yargılardan soyutlanarak kendi bütünlüğü içinde anlaşılmaya çalışılmalıdır. Bu da, âyet çerçevesi, siyâk-sibâk çerçevesi ve Kur'an'ın bütünlüğü çerçevesi içerisinde gerçekleştirebilir. Kur'an'ı anlama çalışmalarında, bu esasların hepsinin birden göz önünden bulundurulmadığı görülmektedir. Bu ihmallerin sebebini de, ya ön yargılı oluşumuzda veya Kur'an'ı anlama-daki metot hatalarında görmemiz mümkündür.

Ön yargılı yaklaşımla girift bir mana düzenine sâhip olan Kur'an'ı anlamak mümkün olamayacağı gibi, alelâde her hangi bir kitabı dahi anlamak mümkün değildir. Metot yanlışlığından meydana gelen hatalar ise daha vehim neticeler meydana getirmektedir.

Kur'an-ı Kerîm, hayatı bütünü ile kucaklayan, insanlara hakiki âlemin saadetini temin için indirilen bir kitap olarak, kendi içerisinde bir fikir sistemine sâhiptir. Tabiidir ki, her ilim dalı ve sisteminin kendi kavramları, kalıpları ve temel prensipleri varsa, Kur'an'ın da kendine âit kavramları ve prensibleriyle bir bütün oluşturduğunu hiçbir zaman unutmamak lazımdır.

Ne garipdir ki, Kur'an'ın kendi bütünlüğü içinde bir sistem oluşturduğu, ideal bir insanın ve ideal bir toplumun teşekkürü için teklifler ve düzenlemeler getirdiği gözlerden uzak tutularak, zaman zaman Kur'an'a ait olmayan meseleler, Kur'an bünyesinde çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Daha doğrusu halife olarak yaratılan insanın kendi salahiyeti alanında olan konulara müdahale edilerek, bunlara dahi Kur'an'la cevap verilmeye kalkışılmıştır. Böyle bir durum, Kur'an'ı anlaşılması güç bir kitap haline büründürmüş ve indiriliş gayesinin tahakkuku engellenmiştir.

Kur'an'ı anlamada tâkip edeceğimiz en sahih yol, onun kendini tavsir ediş biçimine dikkatle bakmaktır. Onda, yer yer mutlak olan ifadelerin taklit edildiğini, genel anlam- lı ifadelerin taksis edildiğini, müphem olan hususların açıklandığını, bazı garip kelime- lerin anlamlarının belirlendiğini, bir yerde kısa ve özlü bir şekilde atıflarda bulunuludu- ğu halde, başka yerlerde tafsilatlı olarak açıklandığını görmekteyiz. Bu husus, Kur'an'ı anlamada rivâyet ve dirâyeti beraberce yürütülmesini gerektirmektedir. Eğer rivâyet ih- mal edilirse. Kur'an'ı indirenin kim olduğu, kime indirildiği, muhataplarının kimler ol- duğu ve Kur'an'da ne gibi mertebeler bulunduğunu düşünmeksizin sadece lugavî lafız- lar ve terkipler üzerinde durarak, Arapça bilen ve konuşan bir adamın ondan ne anladı- ğını göz önüne alarak tefsir etmek, bir bedevinin Kur'an'a bakışı ile bakmak olur ki, on- lar hakikatle bir bedevi kadar bile olamazlar: Ömründe şehre girmemiş, namaz nedir? Câmi nasıl bir yerdir? bilmeyen "Mücrim" adında bir bedevi, cemaatin akımına kapıla- rak câmiye dalmış ve ön safa geçmiş, okunan Fâtiha'yı kutsi bir söz olarak kemali hay- retle dinlemiş, imam Fâtiha'dan sonra Mürselât suresini 16-18. âyetlerini (öncekileri yok etmedik mi?) deyince, bulunduğu saftan son safa kaçmış, imam **"ardın- dan da sonrakileri onlara katarız"** diye okuyunca büsbütün saftan ayrılmış, imam, **"suçluları böyle yaparız"** deyince adam soluğu câmi dışında almış bâdiyenin yolunu tut- muş. Acaba burada bedeviye kaçırın nedir? "Öncekiler ve sonrakiler"den murad edilen kimlerdir? Kur'an'da zikredilen "mücrimler" kimlerdir? Bedevi bunları bilmediği için sırf müfred lafızları ve arapca terkipleri bilmesi ile gönlünde hasıl olan tasirlerle oradan kaçmıştır.

Keza, yine şarabın haram kılındığını bildiren âyet nâzil olunca, Hz. Peygamber'e ev- velce şarap içip ölmüş olanların durumu ne olacak diye sorulmuş, bunun üzerine **"İman edip, güzel amel işleyenlere tattıklarından dolayı hiçbir günah yoktur"** âyeti nâzil ol- muştur. Osman b. Maz'ûn ve Amr b. Ma'di bu âyete dayanarak, şarabın mubah olduğu- nu söylemeye kalkışmışlardır. Onların bu sözleri âyetin sebebi nüzûlünü bilmedikleri- ne delâlet etmektedir. Şarabın haram olmasına dâir âyet nâzil olunca, sahabenin zihnini- de beliren tereddüdü izâle etmek için bu âyet nâzil olmuştur. Demek ki, nüzûl sebebi iyi bilinmezse, bu iki sahabe gibi dâima hataya düşmek mümkündür.

Keza yine li İmrân Sûresinin 161.

(Kim böyle hainlik ederse, kıyamet günü hainlik ettiği o şeyi yüklenerek gelir. Son- ra herkes ne etti ve ne kazandıysa eksiksiz ödenir. Onlar haksızlığa uğramazlar) âyeti- nin izâhında, bedevi sert araplardan birinin, meşrû olan misk kabını çaldığını, bu âyet kendisine okununca "o halde ağırlığı az ve kokusu güzel şey yüklenir" demek suretiyle âyetteki inceliği anlamadığı anlatılmak istenir. İşte rivâyetlerden mustağni kalındığı

takdirde bu şekildeki gülünç hatalara düşüleceğine işaret edilmektedir. (Bkz. Keşşaf I.335).

Yine bugün bazı kimselerin Kur'an'ı anlamada işinde, Kur'an'a ve eskileri görüşlerine dayanmanın statik bir hareket olduğu, bu hareketin dinamikleşmesi gerektiğini, daha doğrusu onu anlama işine bir dinanizm getirmek lüzümünü hissetmektedir.

Aslında Kur'an'ın Kur'an'la tefsir edilip anlaşılması statik değil gerçekten dinamik bir olaydır. Çünkü O, Allah kelimidir. Herhangi bir zaman dilimi ile veya zeminle kayıtlı değildir. Kıyamete kadar da, başka bir ilâhî kitab olmayacağına göre, bu dinamizmini devam ettirecektir. Bu bakımdan Kur'an ifadeleri, ilmî ve fikri inkişafın sonucu olarak, varlık aleminde yeni yeni karşılıklar ve medlulerle buluşacak, dolayısı ile bütünlüğü içinde selefın tesbit edemediği bazı önemli noktaların çözüme kavuşması mümkün olacaktır. Bu sebepten, Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri olayı, her zaman geçerli bir tefsir yolu olarak canlılığını sürdürecektir ve dâima tazeliğini koruyacaktır. Yani Kur'an'ın kendisini açıklamasının boyutları, asırlar geçtikçe dahada artacak ve anlaşılmasında en çok rol alan kaynak yine kendisi olacaktır. Çünkü sadece ilahî bilgiye dayanan ifâdeler, bütün zamanları kuşatıcı olabilir. Diyebiliriz ki, Kur'an'ın anlaşılmasında rol oynayan diğer bazı tefsir kaynakları, rollerini tamamlayıp statik bir hüviyete bürünmüşlerken, Kur'an, kendi kendini tefsir işini, kıyamete kadar gittikçe artan bir önemle devam ettirerek canlılığını (dinamizmini) koruyacaktır. Zaten, Kur'an, tefsir kaynağı olarak, kendisini açıklamaktaki tartışılmaz katkısını, yine kendi dinamizminden almaktadır.

Kur'an'ın anlaşılmasının, Arapça olan metnin çözümünde arapçaya, bilhassa uygulama ile alakalı konularda sünnete, nüzûl sebepleri konusunda sahabenin müşahadelerine, câhili kültür motiflerinin söz edildiği konularda ve kıssalarda târihî kaynaklara, tabiat bilimleri konusunda bugünkü teknik bilgilere ihtiyaç duyduğu inkar edilemez bir husus olduğunu söyleyerek, Kur'an'ın kendi kendini açıklamaya kâfi gelmediğini ifâde edebiliriz. Kur'an'ın bu gibi kaynaklara ihtiyaç duyması, ona bir noksanlık getirmez. Çünkü açıklama vazifesini, beşer olarak ilk müfessir Hz. Peygamber'e veren bizzat kendisidir. Bize bilmediğimiz ve anlamadığımız konularda, bilenlere sormamızı tavsiye eden yine kendisidir.

Kur'an, insanlara doğruyu gösterme ve onları hidayete sevk etme açısından, kendini açıklamaya yeterli olmakla beraber, getirdiği sistemin bütün yönleriyle anlaşılabilir, uygulaması çerçevesinde, yine kendi yol göstericiliği ile, yukarıda vermeye çalıştığımız ve daha pek çok sayabileceğimiz kaynaklara muhtaçtır. Zaten böyle bir ihtiyaç söz konusu olmasaydı, herhalde Kur'an'ın bir peygamber aracılığı ile ve yirmi üç senede, hâdiselerle iç içe ve paralel olarak parça parça indirilmesine lüzûm kalmazdı.

Bir taraftan Kur'an'ı, bilinen tertibiyle, baştan sona kadar tefsir etme geleneği de bir bakıma onu, bir bütün olarak değerlendirme imkanını elde edememiştir. Bu şekildeki tefsir metodu, yapısı icâbı Kur'an'ı bir bütün olarak değerlendirme imkanı vermemektedir. Çünkü, Kur'an, sunmak istediği konuları, belirli başlıklar altında sunmayıp, âdetâ her tarafına serpiştirmiştir. Dolayısıyla âyet baştan sona kadar tefsir etme geleneği, Kur'an'ın anlatmak istediği konularla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili âyetleri, hiçbir zaman tam anlamı ile birlikte değerlendirip aktarabilme şansına sahip olamamıştır. Kur'an'ı Kur'an'la tefsire çalışanlar bile, yer yer belli bir konudaki ilgili Kur'an birimlerini bir arada mütalaa edememiştir.

Diğer taraftan Kur'anın, mesele edindiği belirli konuları ele alıp onları Kur'an'ın bütünlüğü içerisinde araştırma biçiminde yapılacak çalışmalar, her zaman için Kur'an'ı, kendi bütünlüğü içinde anlama şansına sahiptirler. Nitekim günümüzde bu çeşit çalışmalara önem verildiği görülmektedir. Ancak, bu çeşit çalışmalar Kur'an'ın bütünlük zihniyetine uygun neticelere ulaşabilmesi için, sadece ilgili olduğu varsayılan âyetlerin bir araya getirilmesi yetmez. Hangi konuda olursa olsun, sağlıklı neticelere ulaşabilmek için mutlaka, Kur'an-ı Kerîm'in baştan sona titizlikle ve defalarca gözden geçirilmesi gerekir. Aksi taktirde Kur'an'ın belli konulardaki zihniyetinin kâmil manada aksettirilmesi mümkün olamaz. (Dr. Hâlis Albayrak'ın Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri, basılmamış doktora tezi) Kur'an'ı anlayabilmek için, onun kudsiyetini haleldar etmeyecek bir gayret içerisinde olmak ve Yüce Rabbimizin mevhibesini unutmamak gerekir.

Böyle olmasına rağmen, bugün Kur'an hükümlerinin ferdî ve içtimâî hastalıklara şifa ve milletlerin işlerini tanzim etmede yeterli olamayacağına inananlar çoğaldı. Bu işlerin tanzimi için yabancı kaynaklara müracaat edildiğinden, müslümanlar arasında hükümleriyle amel etmek zayıfladı. Kur'an'ın ilmî ve ameli hükümlerinin kıymeti müslümanlar arasında takdir edilemediğinden, az da olsa bu işle meşgûl olanlar zelil add edilip gericilikle itham edildi. Bu bakımdan asrımızın vicdanları hasta müslümanlarına, ne âlimlerin sözü, ne âriflerin nüktesi ve ne de kâmillerin nasihatları tesirli olabilmektedir. Halbuki hidayet rehberimiz olan Kur'an-ı Kerîm 14 asır evvel ne ise, bugün de, gelecekte de odur. Onda bir değişiklik bahis konusu değildir. Değişikliklerin hepsi müslümanım diyen kimselerdedir. O halde kusuru, eksikliği, yetersizliği Kur'an'da aramak, meseleleri halledecek çıkar bir yol değildir. Çıkar yol, kusurları, kabahatları kendimizde aramak ve Kur'an'ın insanları günah kirlerinden temizleyen ve uygulanması lâzım gelen bir hidayet rehberi olduğunu unutmamak olmalıdır.

İçinde bulunduğumuz gaflet uykusundan uyanıp silkinmemiz lâzımdır. Nasıl ki, cehalet devri karanlığı içinde vaktiyle İslâm bir güneş gibi doğup, âlemleri aydınlattı ise,

şimdi de içimizde mevcûd olan ve küllenmiş bulunan İslâmî nûr zerresini bir yanar dağ misâli, harekete geçirmek zarureti vardır. Bu her müslümanın vazifesi olduğu gibi, bu işin asıl ağırlığının genç ilâhiyatçıların omuzlarına yüklenmiş olduğu unutulmamalıdır.

Ne mutlu hidayet rehberimizin gayesini anlayabilenlere, anlamaya çalışanlara ve anladıklarıyla amel edebilenlere...